

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.062.15
у Національному авіаційному університеті
доктору педагогічних наук, професору Лузік Ельвірі Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Пазюри Наталії Валентинівні

про дисертацію **Білоусової Наталі Анатоліївни**

**«Професійна підготовка медичних працівників фармацевтичних компаній
у Федеративній Республіці Німеччини»**, подану на здобуття наукового

ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність і доцільність дослідження зумовлена тим, що на початку XXI століття в умовах глобалізаційних процесів, стрімкого науково-технічного прогресу, техніко-технологічних змін у різних галузях промисловості та сфери послуг постає завдання створення моделей безперервного навчання працівників, необхідність виконання якого зумовлюється такими чинниками, як: ескалація конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках збуту в умовах їх глобалізації; невідповідність рівня готовності випускників навчальних закладів до професійної діяльності, а іноді рівня кваліфікації працівників вимогам ринкової економіки та підприємств до рівня необхідних компетенцій виробничого персоналу, недостатня підготовленість працівників до опанування сучасних інформаційних та виробничих технологій, заснованих на знаннях, потреба у застосуванні нових методів організації праці. Рік тому до цих чинників додався ще один – пандемія коронавірусу COVID-19, яка яскраво показала всю важливість та недостатню підготовку фахівців медичної галузі в країні. Тому, науково-теоретичне переосмислення й удосконалення процесу професійної підготовки медичних працівників у напрямі формування фахових компетентностей є на часі.

Для працівника медичної галузі постійний професійний розвиток – це необхідна умова успішної фахової діяльності. І якщо особливості формальної освіти у медичних закладах достатньо досліджені вітчизняними та зарубіжними науковцями, то корпоративна освіта, яка нині є надзвичайно ефективною, залишається мало вивченою. Таким чином необхідним є створення і налагодження конкретного механізму, який забезпечував би постійне вдосконалення підготовки медичних працівників в компаніях, підвищення їхньої компетентності з метою вирішення тих чи інших проблем галузі.

Отже, дослідження особливостей професійної підготовки медичних працівників фармацевтичних компаній в Німеччині є актуальною проблемою, а тому звернення Білоусової Н.А. до цієї теми є виправданим і обґрунтованим.

Актуальність дослідження Білоусової Н.А. підтверджується також тим, що воно виконувалося відповідно до тематичних планів науково-дослідної роботи Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» та відображає наукові дослідження закладу у межах виконання держбюджетної

теми «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології» (РК № 0117U002380).

Рецензоване дослідження відповідає державним документам про вищу освіту, його тему затверджено Вченою радою Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (протокол № 12 від 28.12.2015).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Ґрунтовне вивчення джерельної бази (272 найменувань, із них 77 іноземною мовою), яке здійснила здобувачка, дали змогу розкрити міждисциплінарні підходи до проблеми професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній. Дисертантка на належному науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету й завдання дослідження. Основною метою дослідження дисертантка обрала розкриття особливостей професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній як професійної групи в структурі німецького соціуму та обґрунтування можливостей творчого використання конструктивних ідей німецького досвіду в професійній освіті України на основі цілісного наукового аналізу. Відповідно до мети дисертаційного дослідження здобувачкою визначено вихідні положення (завдання, об'єкт, предмет, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів), які є достатньо виваженими, взаємопов'язаними, логічними й цілком обґрунтованими. У процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс оптимальних методів науково-педагогічного пізнання. Найбільш продуктивними, на нашу думку, виявилися обрані авторкою теоретичні методи, зокрема: *теоретичний аналіз, порівняння, синтез та узагальнення* психолого-педагогічної та методичної літератури, дисертаційних робіт; *компаративний, порівняльно-історичний, інтерпретаторсько-аналітичний аналіз,, структурно-компонентний, моделювання* для виявлення тенденцій становлення професії, виокремлення основних компонентів професійної підготовки медичних працівників, розроблення структурно-функціональної моделі професійної підготовки медичних представників у ринкових умовах; емпіричні методи, а саме: бесіда, спостереження, обговорення.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній табличні матеріали. Рівень апробації результатів дослідження є також належним і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів. Основні положення дисертації Білоусової Н.А. представлено у 17 одноосібних наукових публікаціях, серед них 5 статті у наукових фахових виданнях, 2 - у зарубіжних виданнях, 11 тез і матеріалів науково-практичних конференцій. Зазначимо, що наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях.

Найбільш суттєвими результатами дисертації є виявлення й *теоретичне обґрунтування* організаційно-правових аспектів, дидактичних засад, принципів професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній у Федеративній Республіці Німеччини, *виявлення та узагальнення* тенденцій розвитку професійної підготовки медичних

представників фармацевтичних компаній у європейському соціальному контексті, *обґрунтування* змісту поняття «професійна підготовка медичних представників», *уточнення* сутності поняття «медичний представник», *подальший розвиток* науково-педагогічних положень щодо організації професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній з урахуванням сучасних світових і європейських тенденцій розвитку професійної освіти та фармацевтичної галузі.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та обґрунтуванні рекомендацій щодо можливостей трансферу прогресивних ідей німецького досвіду професійної підготовки медичних представників у фармацевтичних компаніях у професійну підготовку медичних представників в Україні; узагальненні практичного досвіду підготовки медичних представників у вітчизняних фармацевтичних компаніях.

Позитивної оцінки заслуговують додатки, які унаочнюють результати проведеної дослідної роботи.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура дисертаційного дослідження Білоусової Н.А. є виваженою й логічною. Науковий пошук здобувачки розгортається у відповідності до сформульованого наукового апарату дослідження, його мети й поставлених завдань. Матеріали дисертаційного дослідження адекватно структуруються в основному змісті роботи, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел.

Зважаючи на логіку дослідження Білоусової Т.В., заявлену в дисертації наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, можна виокремити основні концепти роботи:

- 1) визначення теоретичних засад професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній;
- 2) розгляд організаційно-правових аспектів та дидактичних засад професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній у ФРН;
- 3) теоретичне обґрунтування можливостей використання конструктивних ідей професійної підготовки представників фармацевтичних компаній ФРН в Україні.

Кожен з концептів несе певну наукову новизну, що надає роботі науковій значущості та прикладної завершеності.

У межах *першого концепту* здобувачкою обґрунтовано теоретичні засади професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній ті розкрито тенденції її розвитку в європейському соціальному контексті. Ґрунтовний аналіз психологічних і педагогічних наукових праць з проблеми професійної підготовки медичних працівників дозволили обґрунтування теоретичної основи підготовки, яку становлять концепції безперервної освіти, навчання впродовж всього життя, логіки промисловості, гуманістична концепція освіти і розвитку.

Цікавими, на нашу думку, є виявлені Білоусовою Н.А. провідні ідеї, на яких ґрунтуватиметеся професійна освіта в найближчій перспективі: створення європейської інноваційної системи безперервної професійної освіти і навчання на основі подальшого розвитку взаємодії професійних закладів освіти та

соціально-економічного комплексу; транснаціональної співпраці й обміну досвідом з розвитку людського потенціалу для модернізації економіки; створення можливостей для якісного навчання впродовж усього життя в усіх структурах та синергії формальної, неформальної та ін формальної освіти; розбудови освітньої зони до 2025 р. задля використання всього потенціалу освіти і культури.

Здобувачкою були визначені базові поняття дослідження, уточнено сутність поняття «медичний представник» та обґрунтовано зміст поняття «професійна підготовка медичних працівників».

У межах *другого концепту* Білоусовою Н.А. виконано цілісний науковий аналіз проблеми професійної підготовки медичних працівників у ФРН. Здобувачкою проведений аналіз нормативно-правової бази, на основі якого встановлено, що професійна підготовка медичних представників постійно вдосконалюється в регулюється низкою законодавчих документів. Увагу зосереджено на документах, в яких регламентуються вимоги до фахівців з вищої освітою, професійне навчання у професійна підготовка, сертифікація кадрів, а також які сприяють безперервному професійному навчанню, визначаються вимоги до провайдерів, форми навчання, які захищають учасників дистанційного навчання тощо. Важливими для розвитку професійної підготовки є державні положення про фармацевтичні представництва та про визнання кваліфікації медичного представника.

Здобувачкою виявлено дидактичні засади професійного навчання медичних представників у ФРН. До них віднесені цілі (сертифікація медичних представників з метою підвищення якості їхнього навчання), форми професійної підготовки (курси професійної підготовки в системі освіти дорослих, консультування, навчання на виробництві, дистанційне навчання), принципи (відкритості, орієнтації на учасника освітнього процесу і соціальної приналежності).

У межах *третього концепту* Білоусовою Н.А. проаналізовано сучасний стан та схарактеризовано вітчизняні підходи до професійної підготовки медичних представників в Україні та розроблено науково-методичні рекомендації щодо використання конструктивних ідей німецького досвіду у підготовці медичних представників фармацевтичних компаній в Україні.

Важливим для такого типу досліджень є вивчення стану підготовки медичних представників у вітчизняних фармацевтичних компаніях, які наразі активно переймають досвід зарубіжних, розвиваючи інститут медичних працівників. Однак, здобувачка наголошує на необхідності легітимізації професії медичних представників та налагодження систематичної професійної підготовки, дидактичного забезпечення, створення системи їхньої сертифікації.

Особливої уваги заслуговують розроблені рекомендації щодо використання прогресивних ідей професійної підготовки медичних представників фармацевтичних компаній в Україні на державному, науково-педагогічному, організаційно-методичному, локально-виробничому рівні, на рівні громадських організацій (професійних асоціацій) та особистому рівні.

Тривалий період дослідження, різноманітний комплекс використаних методів, власний досвід професійної діяльності дозволили Білоусової Н.А. отримати цілком прогнозовані результати й провести їх кількісний і якісний

аналіз. Надійність результатів дослідження підтверджують відповідні довідки про впровадження основних положень дисертаційної роботи.

Висновки дослідження є обґрунтованими. Виклад матеріалу в роботі є послідовний, виявляє науковий характер, має прикладне значення. Дисертація Білоусової Н.А. засвідчує високий науковий світогляд дослідниці, володіння методами системного аналізу, обізнаність із літературними джерелами у зазначеній сфері.

Зміст автореферату Білоусової Т.В. ідентичний до тексту дисертації, а наукові положення, висновки, рекомендації, що наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації. Отже, можна зробити висновок про наукову зрілість здобувачки, уміння досліджувати нею системні питання педагогіки, аналізувати й узагальнювати накопичений матеріал, здійснювати висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи теоретичне і практичне значення отриманих здобувачкою результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Високо оцінюючі здійснений у розділі 1, підрозділ 1.1. контент-аналіз наукової вітчизняної і зарубіжної та словникової літератури при розгляді поняттєво-категоріального апарату дослідження дисертантка лише констатує підходи науковців до розгляду поняття «медичний представник» без належного проведення критичного порівняльного аналізу.
2. У тексті дисертації та авторефераті, характеризуючи теоретичну основу, дослідниця наводить прізвища зарубіжних вчених, результати досліджень яких є важливими для нашої держави. Оскільки значна частина прізвищ цих науковців уперше вводиться в науковий обіг, на нашу думку, бажано було б в окремому додатку представити головні напрями їх досліджень та основні праці.
3. На наше переконання, надзвичайно цінним є проведений у пп. 3.2. аналіз сучасних форм професійної підготовки українських медичних представників більш ніж 6 фармацевтичними компаніями зарубіжних країн, акредитованих і функціонуючих в Україні (Ratiopharm Україна – Німеччина; Woerwagpharm Україна – Німеччина, Серв'є (Франція) тощо. Нажаль, ми не знайшли уточнення назв тих фармацевтичних компаній, які функціонують в ФРН та на прикладі яких дисертантка проводила своє дослідження у 2 розділі.
4. Робота значно виграла, якби у розділі 3 дисертантка, використовуючи інструментарій методології порівняльної педагогіки, здійснила виявлення подібного і відмінного у професійній підготовці медичних представників фармацевтичних компаній у ФРН і Україні після обґрунтування сукупності критеріїв, які забезпечують коректність порівняльно-педагогічного аналізу, а результати представила би у вигляді порівняльної таблиці для унаочнення проведеного аналізу.
5. Нажаль, Наталя Анатоліївна не скористалася можливістю створення сучасного словника-тезауруса медичного представника фармацевтичної

компанії. До речі, такий словник-тезаурус був би потрібен науковцям в їх подальших дослідженнях цієї та інших проблем післядипломної та корпоративної освіти.

- б. Зважаючи на важливість і актуальність порушеної здобувачкою проблеми та з метою популяризації отриманих нею результатів, хочемо висловити побажання щодо видання монографії за матеріалами дисертації.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Білоусової Наталії Анатоліївни «Професійна підготовка медичних представників фармацевтичних компаній у Федеративній Республіці Німеччини» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних наукових результатів, їх обґрунтованість та вірогідність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи вважаємо, що вона написана на високому науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а також вимогам паспорта спеціальності, а її авторка Білоусова Наталя Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри авіаційної англійської мови
Національного авіаційного університету

Н.В. Пазюра